

Englantilainen näkemys talvisodasta

Gerrard Graig: The Foreign Office and Finland 1938–1940. Diplomatic sideshow. Frank Cass, Lontoo/New York 2005. 190 s.

■ Englantilaisen kirjastonhoitajan ja juristin Graig Gerrardin talvisotaa ja sen esivaiheita koskevan suppeahkon tutkimuksen lähtökohtana on selvittää Englannin ulkoasiainhallinnon suhtautumista ”Suomen kysymykseen” 1938–40. Kohteena ovat erityisesti ulkoministeriön Northern Department, jolla oli päällikkönään Laurence Collier, ja Englannin Helsingin-lähetystö, jonka päällikkönä 1940 alkuun oli aktiivinen Suomen-ystävä Thomas Snow ja sitten Gordon Vereker.

Lähtökohta on mielenkiintoinen. Virkamiesvalmistelulle ulkopoliittisen päätöksenteon tutkimuksessa on kyllä totuttu antamaan oma sijansa sikäli kuin se on ollut selvitettävissä, mutta varsinkin suurvaltojen kohdalla voi olla kysymys muustakin kuin poliittisille päätöksentekijöille tehtävistä ehdotuksista. Gerrard osoittaa, että 1930-luvun lopulla Northern Department oli jotakuinkin itsenäinen määrittäessä Englannin politiikkaa Suomen suhteen. Muutos tapahtui 30.11.1939. Northern Department tietenkin valmisti senkin jälkeen asioita ja teki

ehdotuksia, mutta tärkeät päätökset, jotka eivät suinkaan aina seuranneet ehdotuksia, tehtiin muualla.

Northern Departmentin keskeinen huoli 1930-luvun lopulla oli Suomen pitäminen mahdollisimman etäällä Saksasta ja tähän liittyivät pyrkimykset vaikuttaa tasoittavasti Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin.

Talvisodan esitapahtumat Gerrard aloittaa Ahvenanmaan linnoittamiskysymyksestä, jossa Englannilla oli oma roolinsa yhtenä vuoden 1921 Ahvenanmaa-sopimuksen allekirjoittajana. Se oli muiden allekirjoittajien tapaan valmis hyväksymään Suomen ja Ruotsin linnoittamissuunnitelman, mikä raukesi Neuvostoliiton vastustukseen. Virkamiestasolla Lontoossa katsottiin, että Neuvostoliittoa vuoden 1856 demilitarisointisopimuksen seuraajavaltiona piti vähintäänkin kuulla, vaikka se ei ollut allekirjoittanut vuoden 1921 sopimusta. Raukeamisellahan ei tosin ollut mitään tekemistä tämän kyseenalaisen legalismin kanssa.

Northern Department pyrki myös edistämään Suomen asehankintoja Englannista, mutta tässä se törmäsi aselajiministeriöiden maan omista puutteista johtuvaan nihkeyteen.

Euroopan tilanteen kaiken aikaa kiristyessä Englanti ja Neuvostoliitto neuvottelivat vielä kesällä 1939 turvallisuus-sopimuksesta, johon Neuvostoliitto halusi Suomeakin koskevat takuut. Näihin aikoihin Englannin armeijan korkea edustaja kenraali Kirke vieraili Suomessa. Gerrard toistaa lähettiläs Snown raporttiin nojautuen Mannerheimin 18.6.

1939 Kirkelle esittämän kirkaan tilanneanalyysin, jossa Mannerheim mm. kiinnittää huomiota siihen, että Neuvostoliitto voi solmia sopimuksen Saksan kanssa – ”pahin vaihtoehto Suomelle”.

Pahin vaihtoehto toteutui ja pian Englanti joutui uudella tavalla ottamaan kantaa Suomen tilanteeseen. Ulkoministeri Lordi Halifaxin ja pääministeri Chamberlainin täytyi paneutua siihen saakka periferisenä pysyneen maan ahdinkoon, joka havahdutti koko maailmaa.

Northern Departmentin ehdotukset pikaisesta massiivisesta avusta eivät saaneet riittävää vastakaikua, vaikka Suomen odottamattoman sitkeä vastarinta alkoi vähitellen muuttaa näkemyksiä. Kaikes- sa vaikutti ensisijaisena sota Saksan kanssa. Lähettiläs Snown Helsingistä käsin ehdottama Englannin liitto Japanin ja Italian kanssa Suomen puolustamiseksi tyrmättiin sekä poliittisella että virkamiestasolla kovin fantastisena. Kansainliitossa Englanti seurasi liittolaistaan Ranskaa mutta toki tuki Suomea. Kun myöhemmässä vaiheessa oli esillä kysymys avustusretkikunnan lähettämisestä Suomeen poliitikkojen ja virkamiesten keskuudessa oli suurta mielipiteiden hajontaa, jonka kaikki perusteet eivät enää ole täsmällisesti selvitettävissä. Kansainliiton päätökset olisivat kyllä tarjonneet juridista pohjaa, mutta noina aikoina ne olivat sivuasia.

Gerrardin tiivis esitys valottaa kiintoisasti monia yksityiskohtia yleispiirteiltään tunnetussa Englannin Suomen-poli-

tiikassa talvisodan aikana ja sitä ennen. Euroopan kokonaistilanne on koko ajan sopivasti kuvassa mukana. Gerrard tukeutuu brittihallinnon laajoihin arkistoihin, jotka sodan ajalta ovat nykyisin melkein kokonaan käytettävissä. Alan englanninkielinen kirjallisuus luonnollisesti kuuluu myös lähteistöön. Suomalaisteoksista hän mainitsee erityisesti Max Jakobsonin talvisota-klassikon, Jukka Nevakiven tutkimukset sekä englanniksi julkaistut Gripenbergin, Mannerheimin ja Tannerin muistelmat. Muuta kuin englanninkielistä aineistoa Gerrard ei juuri näytä käyttäneen, vaikka hän kyllä kiittää Suomen ulkoministeriön ”Arkivistoa” avusta.

Gerrardin esitys on johdonmukainen ja liiallista kuivakuuttakin, joka vaanii virkamiesten muistioilla operoivaa tutkimusta, hän parhaansa mukaan pyrkii välttämään. Talvisodan ajalta Suomessa on julkaistu 1970 virkamiesmuistelmat, UM:n poliittisen osaston päällikön Aaro Pakaslahden *Talvisodan poliittinen näytelmä*, jonka ansioihin kuuluvat toimijoiden henkilökuvat ja ajan tunnelmat. Sellaiset ainesosat Gerrardin asiallisesta kirjasta puuttuvat.

Pekka Harttila